

عرفان و تصوف

نفوذ آن در هند و بنگلادش

تألیف:

دکتر محمد کاظم کهدویی

دانشیار دانشگاه یزد

سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران

سرشناسه
عنوان و نام پدیدآور
مشخصات نشر
مشخصات ظاهری
شابک
وضعیت
نویسی
موضوع
موضوع
موضوع
موضوع
موضوع
موضوع
رده بندی کنگره
رده بندی دیویی
شماره
ملی

: کهدویی، محمدکاظم، ۱۳۳۵ -
: عرفان و تصوف و نفوذ آن در هند و بنگلادش/
تألیف: محمدکاظم کهدویی.
: قم: مجمع ذخایر اسلامی، ۱۳۹۳.
: ۲۸۹ ص.
: ۹۷۸-۹۶۴-۹۸۸-۶۱۲-۱:
فهرست: فیفا
: عرفان -- هند
: تصوف -- هند
: عرفان -- بنگلادش
: تصوف -- بنگلادش
: عرفان -- تاریخ
: تصوف -- تاریخ
: ۱۳۹۳۵۸۵BP / ۹۶۴/۹۷۸
: ۹۳۶/۲۹۹
: ۲۵۶۱۶۷۶ کتابشناسی

کلیه حقوق این اثر تحت قانون کپی رایت بوده و ترجمه یا چاپ تمام یا بخشی از مطالب آن و نیز درج تمام یا بخشی از آنها در ضمن بانکهای اطلاعاتی و تهیه برنامه‌های رایانه‌ای یا استفاده مطالب و تصاویر در اینترنت و دیگر ابزار و ادوات، به هر نحوی، بدون اجازه قبلی ناشر بصورت کتبی، ممنوع می‌باشد.

© MAJMA AL-DAKAAIR AL-ISLAMYYAH, 2014

All rights reserved, No part of this book may be reproduced or translated in any form, by print, internet, photo print, microfilm, CDs or any other means without written permission from the publisher

مجمع دختائر اسلامی - قم، ایران

عرفان و تصوف

و

نقوذ آن در هند و بنگلادش

تألف: دکتر محمد کاظم کههدوی

طرح جلد: حسن زارع سروی

امور رایانه ای: احمد خطیبی عقد

چاپ: ظهور / صحافی: نفیس

نشر: مجمع دختائر اسلامی - قم

نوبت چاپ: اول - ۱۳۹۳ ش (۲۰۱۴ م)

شمارگان: محدود

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۹۸۸-۶۱۲-۱

ارتباط با ناشر

قم: خیابان طالقانی (آذر) - کوی ۳۳ - پلاک ۱ - مجمع دختائر اسلامی

تلفن: ۰۹۱۲۲۵۲۴۳۳۵ - ۰۹۱۲۲۵۳۷۷۰۱۱۱۹ - دورنگار: ۰۹۸۲۵۳۷۷۱۳۷۷۱۳۷۴۰

نشانی پایگاههای اینترنتی:

www.zakhair.net

www.mzi.ir

info@zakhair.net

info@mzi.ir

قیمت شومیز: ۲۲۰۰۰ قیمت جلد سخت: ۳۲۰۰۰ تومان

فهرست مطالب

شماره صفحه	عنوان
۱۳	پیشگفتار
۱۳	ادب پارسی در شبه قاره
۱۴	ادب پارسی و عرفان اسلامی، دو میراث گرانبها و معنوی
۱۸	فارسی، زبان عرفان
۲۴	لوحه‌ها و کتیبه‌ها
۳۱	بحثی مختصر درباره عرفان و تصوف اسلامی
۳۱	مقدمه
۳۴	تعریف عرفان و تصوف
۳۴	راههای وصول به حقیقت
۳۶	مأخذ کلمه صوفی
۳۸	تعریف تصوف
۴۲	منشأ تصوف
۴۷	دوره‌های آغاز پیشرفت تصوف
۵۱	تصوف شیعی
۵۳	قرن دهم قمری تا کنون

شماره صفحه	عنوان
۵۴	شریعت و طریقت و حقیقت
۵۷	مقامات و احوال در عرفان
۵۷	الف) مقامات
۶۹	ب) احوال
۷۰	آداب طریقت
۷۰	مستحسانات صوفیه
۷۰	خاتمه
۷۰	خرقه پوشی
۷۱	سماع
۷۱	اصطلاحات و رموز صوفیه
۷۱	آداب و رسوم
۷۷	عوامل خارجی مؤثر در پیدایش تصوف
۷۷	عامل مسیحی
۷۸	عامل هندی
۸۰	عامل فلسفه های یونانی
۸۳	عرفان و تصوف در سده های اولیه هجری
۸۴	ابوالحسن نوری
۸۵	ابوهاشم صوفی (کوفی)
۸۵	شقیق بلخی
۸۶	فضیل عیاض

شماره صفحه	عنوان
۸۷	بایزید بسطامی
۸۷	بشر حافی
۸۷	سرّی سقطی
۸۸	حارث محاسبی
۸۸	جنید بغدادی
۸۹	ذوالنون مصری
۸۹	سهل تستری
۸۹	حلاج
۹۰	شبلی
۹۳	عرفان در سده های چهارم و پنجم
۹۵	عارفان سده های چهارم و پنجم
۹۵	ابوالحسن خرقانی
۹۵	سلمی
۹۶	ابوسعید ابی الخیر
۹۶	هجویری
۹۶	خواجه عبدالله انصاری
۹۹	عرفان در سده های ششم و هفتم
۱۰۱	عارفان سده های ششم و هفتم
۱۰۱	عین القضات
۱۰۱	احمد جام

شماره صفحه	عنوان
۱۰۲	سنایی
۱۰۳	عبدالقادر گیلانی
۱۰۳	روزبهان بقلی
۱۰۵	اوضاع تصوف در سده های هفتم و هشتم
۱۰۹	عارفان سده هفتم
۱۰۹	نجم الدین کبری
۱۱۰	عطار
۱۱۰	سهروردی
۱۱۱	ابن عربی
۱۱۱	مولوی
۱۱۲	عراقی
۱۱۳	عرفان و تصوف در سده های هشتم و نهم
۱۱۵	عارفان سده های هشتم و نهم
۱۱۵	علاء الدله سمنانی
۱۱۵	عبدالرزاق کاشانی
۱۱۵	حافظ شیرازی
۱۱۷	عارفان سده نهم هجری
۱۱۷	لاهیجی
۱۱۷	جامی
۱۱۸	تصوف و عرفان از سده دهم به بعد

شماره صفحه	عنوان
۱۱۹	سلسله‌های تصوف
۱۲۳	پیدایش تصوف اسلامی در شبه قاره هند
۱۲۹	نفوذ و تأثیر تصوف در شبه قاره هند و پاکستان
۱۳۰	نخستین مبلغان اسلام
۱۳۴	تأسیس دولت مسلمانها
۱۳۵	سلسله چشتیه
۱۴۳	سلسله سهروردیه
۱۴۷	سلسله فردوسیه
۱۴۹	سلسله قادریه
۱۵۱	سلسله قلندریه
۱۵۳	سلسله نقشبندیه
۱۵۷	سلسله شطاریه
۱۶۰	سلسله مداریه
۱۶۷	شرح احوال و افکار صوفیه در بنگال
۱۶۷	سلسله سهروردیه
۱۶۸	شیخ جلال‌الدین تبریزی
۱۷۹	سلسله چشتیه
۱۷۹	شرف‌الدین ابوتوامه
۱۸۱	شرف‌الدین احمد منیری
۱۸۳	شیخ سراج‌الدین عثمان، معروف به اخی سراج

شماره صفحه

عنوان

۱۸۷	شیخ علاءالحق
۱۸۹	شیخ حسین دهکربوش
۱۸۹	شیخ نورقطب عالم
۱۹۲	شاه کاکو
۱۹۳	شیخ رفقه‌الدین
۱۹۳	شیخ انور
۱۹۴	شیخ زاهد
۱۹۵	شاه قطب‌الدین حقانی
۱۹۶	شاه جلال دکنی (گجراتی)
۱۹۷	سلسله شطاریه
۱۹۷	شیخ علی شیر
۱۹۸	شیخ یوسف بنگالی
۱۹۹	سلسله نقشبندیه
۱۹۹	شاه جلال مجرد سیلهتی
۲۰۳	شیخ نورالهدی ابوالکرامات
۲۰۴	ابوتراب
۲۰۴	بهرام سقا
۲۰۵	شیخ حمید دانشمند
۲۰۷	شاه عبدالرحیم شهید
۲۰۹	شاه نوری

شماره صفحه	عنوان
۲۱۰	شاه محمدی
۲۱۱	سید محمد دایم
۲۱۳	سلسله قادریه
۲۱۳	شاه معظم دانشمند
۲۱۴	شاه نعمت‌الله قادری
۲۱۴	ذاکر علی
۲۱۵	شاه ابوالارشاد علی عبدالقادر
۲۱۶	شاه ابوليث
۲۱۹	تأثیر صوفیه در آداب اجتماعی مردم بنگال
۲۱۹	الف) تأثیر صوفیه در اشاعه اسلام
۲۲۱	ب) تأثیر صوفیه در حکومت
۲۲۴	ج) تأثیر صوفیه در تعلیم و تمدن
۲۲۷	د) خدمات بشری صوفیان
۲۲۹	اوضاع سیاسی و اجتماعی بنگال
۲۴۷	مهمترین آثار صوفیه:
۲۴۷	الف) تألیفات: (نثر، نظم)
۲۵۸	ب) مکتوبات
۲۶۴	د) رسایل
۲۶۷	ج) ملفوظات
۲۷۱	اسامی آثار فارسی متصوفان در بنگال از لحاظ ترتیب تاریخی
۲۷۳	فهرست منابع

ادب پارسی در شبه قاره

گرچه هندی در عذوبت شکر است طرز گفتار ذری شیرین تر است

(اقبال لاهوری)

گسترش و نمود زبان و ادبیات فارسی، در شبه قاره هند، همواره با ورود و گسترش دین اسلام همراه است و در آن سرزمین پهناور، آمیختگی این دو را نمی‌توان انکار کرد؛ بنابراین به صورت اشاره‌وار بیان می‌شود که دین اسلام برای اولین بار در سال ۴۳ هجری توسط عبدالله بن سوار عبیدی به هند رسید. در سال ۴۴ هجری، مهلب بن ابی صغره به آن ناحیه حمله برد و در سال ۸۹ هجری نیز توسط محمد بن قاسم برای دعوت و تبلیغ دین اسلام با استفاده از نیروی نظامی به سند رسید و قسمتهایی از هند نیز به تصرف او درآمد؛ اما انتشار اسلام و زبان فارسی در آنجا به وسیله ایرانیان بود.^۱

سلطان محمود غزنوی به سال ۱۰۰۱ میلادی (۳۹۵ هـ.) بر لاهور دست یافت و در حملات بعدی ملتان، پشاور، تھانیسر، قنوج، متورا، سومنات و ... را به تصرف درآورد و سپس بر بخشهای دیگری از سرزمین هند آن روزگار تسلط یافت و به هرکجا که رسید، آثار زبان فارسی نیز به جا ماند و باعث پیدایش شاعران و نویسندگان فارسی‌گو شد که می‌توان از ابوالفرج رونی و ... نام برد.

در روزگار شمس‌الدین التمش (۶۰۷ - ۶۳۳ هـ.) بزرگانی پارسی‌گو آثاری ارزنده از خود به جا گذاشتند؛ از جمله محمد بن حسن نظامی (نویسنده تاج‌المآثر) محمد عوفی (نویسنده لب‌الالباب و ...) متهاج سراج (صاحب طبقات ناصری) و

۱. خدمات متقابل اسلام و ایران، ج ۲، ص ۴۳۳ و کتاب هزاره شیخ طوسی، ص ۱۷۶ - ۱۷۸.

از دیگر سلسله‌ها و سلاطینی که تا عهد تیموری در هند حکومت داشتند و فارسی نیز کمابیش در عهد آنان رواج داشت، خاندان خلجی (۶۸۹ - ۷۲۰ ه.ق)، تغلقیان (۷۲۰ - ۷۹۰ ه.ق)، سادات (۷۸۱ - ۸۵۵ ه.ق) و خاندان لودی (۸۵۵ - ۸۹۴ ه.ق) را می‌توان نام برد که شاعران و نویسندگانی چون امیر خسرو دهلوی، شمس‌الدین اندکانی، ضیاء‌الدین برنی، محدث عبدالعزیز اردبیلی، ملک‌الشعرا بدر چاچی، مولانا زین‌الدین شیرازی و ... را پرورانده‌اند.

دوران حکومت تیموریان (گورکانیان) دوران توسعه و ترویج زبان و ادبیات و فرهنگ فارسی در شبه قاره بود و از روی کار آمدن بابر (۹۳۲ ه.ق) که خود اهل علم بود و فاضل پرور، تا زمان افول قدرت سیاسی آن خاندان (۱۲۷۴ ه.ق / ۱۸۷۵ م.) زبان رسمی آن سرزمین، پارسی بود و بسیاری از شاعران و نویسندگان به عرصه وجود آمدند و آثار گرانبها از خود به یادگار گذاشتند که جداگانه باید به بررسی آنها پرداخت.

یکی از سرداران سپاه سلطان محمد سوم (۶۰۳ ه.ق) در سال ۵۹۴ ه.ق بنگال را گرفت و با توجه به اینکه زبان فارسی در دربار خلجیان رواج داشت، قلمرو این زبان به کناره شرقی هند رسید.^۲

ادب پارسی و عرفان اسلامی دو میراث گرانبها و معنوی:

حدود یک‌هزار سال پیش، هجویری، اثر گرانبهای خود (کشف‌المحجوب) را در زمینه عرفان اسلامی، به فارسی نوشت، و هنوز هم از بزرگترین منابع عرفان و تصوف اسلامی به شمار می‌رود و صوفیان و عارفان آن سرزمین، پس از هجویری، همواره عنایتی به آن کتاب گرانبها داشتند و بین زبان فارسی و آثار عرفانی چنان آمیختگی وجود دارد که این دو لازم و ملزوم همد، رساله‌های خواجه عبدالله انصاری (ف. ۴۸۱ ه.ق)، آثار محمد غزالی (ف. ۵۰۵